

Motion till riksdagen 2017/18:2334

av **Jens Holm m.fl. (V)**

Färre kemikalier i vår omvärld

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för en global ramkonvention för farliga kemikalier och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på förändringar av Reach och övrigt kemikalier regelverk inom EU och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att EU:s regelverk ger enskilda länder större möjlighet att införa strängare kemikalier regler på produkter av miljö- och folkhälsoskäl, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en åtgärdsplan för nationella förbud och begränsningar av kemikalier som inte bedöms regleras inom rimlig tid inom EU för att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt totalförbud mot ftalater i textilier, leksaker och barnavårdsartiklar bör införas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt totalförbud mot bisfenol A och andra farliga bisfenoler bör införas och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige på EU-nivå ska driva krav på förbud mot bisfenol A och andra farliga bisfenoler och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheterna att införa nationellt förbud för farliga bromerade flamskyddsmedel och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt förbud mot PFOA och PFOA-liknande ämnen bör införas på varor som barn kommer i kontakt med och i kläder samt varor som kommer i kontakt med livsmedel och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nonylfenoletoxilat och nonylfenol bör förbjudas i alla varor som kommer i kontakt med barn och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett förbud mot triklosan, triklokarban och silver som tillsatser i olika konsumentprodukter bör införas och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som innebär att miljöstraffavgifter införs vid kemikaliebrott och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på en plaststrategi med åtgärder för att minska de negativa miljöeffekterna från plast och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på förbud mot att använda bly i jaktammunition och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Det finns över 100 000 kemikalier inrapporterade inom EU, men vi har enbart kunskap om några få procent av dessa. För en säkrare kemikalieanvändning krävs således ökad forskning och ett mer heltäckande regelverk både nationellt, på EU-nivå och globalt. Vid bedömning av kemikalier ska försiktighetsprincipen gälla. Det innebär att förebyggande åtgärder ska vidtas vid hot mot hälsa eller miljö även om osäkerhet råder om hoten. Inga nya kemikalier ska börja användas innan deras eventuella negativa påverkan har testats. Kemikalier med egenskaper som inte är tillräckligt kända ska bedömas som farliga tills de granskats.

För att minska mängden farliga kemikalier i vår vardag krävs starkare lagstiftning och fler styrmedel. Ju fler EU-länder som driver en starkare nationell lagstiftning, desto lättare är det sedan att få igenom begränsningar på EU-nivå. Hormonstörande och hälsoskadliga ämnen för människan hamnar även i vår natur där de ger en stor negativ miljöpåverkan och vars effekter inte är helt kända.

3 Utveckla de globala insatserna mot farliga kemikalier

Det finns i dag en internationell kemikaliestrategi genom FN under förkortningen SAICM (Strategic Approach to International Chemicals Management). Här fattas beslut om vilka viktiga kemikaliefrågor man ska arbeta med på global nivå. År 2015 antogs t.ex. ett frivilligt globalt program för information om kemiska ämnen i varor. Vänsterpartiet anser att detta strategiska arbete är av betydande värde för att minska spridningen av farliga kemikalier men anser att SAICM borde utvecklas till en global ramkonvention med bindande överenskommelser mellan länderna.

Sverige bör verka för en global ramkonvention för farliga kemikalier. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Stärk EU:s regler om kemikalier

EU:s kemikalielagstiftning Reach har höga ambitioner men är i praktiken alltför urvattnat. Reach är därför i stort behov av förändringar för att förbättra hanteringen av kemikalier inom EU och under 2017 pågår en översyn. Vi anser att Sverige bör ta initiativ till att skärpa Reach:s regler inom en rad områden. Lagstiftningen bör revideras så att barns hälsa är överordnad inom lagstiftningen för Reach, och hormonstörande ämnen ska regleras i ökad grad. EU:s ambition att ersätta miljöskadliga kemikalier med mindre farliga bör stärkas genom införande av krav ställda på producenterna som minst når ambitionsnivån i det ursprungliga förslaget från kommissionen. Nanomaterial samt i större utsträckning lågvolymsämnen bör införlivas i Reach. EU:s kemikalielagstiftning bör även stärka regelverket för att beakta och förhindra spridning av miljö- och hälsofarliga effekter som uppstår genom kombination av kemikalier (den s.k. cocktaileffekten). Det måste också gå att reglera kemikalier gruppvis, så att kemikalier med samma eller liknande egenskaper automatiskt går under samma reglering. Beslutsprocesserna i Reach för tillståndsprövning och begränsningar måste underlättas avsevärt. Inom ramen för både Reach och andra kemikalierregelverk i EU måste krav på klassificering och märkning av varor stärkas inte minst för att underlätta för konsumenter och anställda i kemikalieindustrin att undvika skadliga kemikalier så länge de finns kvar på marknaden. Dessutom måste EU:s regler för leksaker förbjuda förekomsten av hormonstörande och allergiframkallande ämnen i alla sådana varor.

Vad som ovan anförs om krav på förändringar av Reach och övrigt kemikalierregelverk inom EU bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är samtidigt rimligt att en högre politisk miljöambition i sig ska kunna vara ett skäl för att godkänna strängare regler i ett medlemsland inom EU.

Sverige bör verka för att EU:s regelverk ger enskilda länder större möjlighet att införa strängare kemikalierregler på produkter av miljö- och folkhälsoskäl. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Kemikaliepolitiken kräver även nationella åtgärder

Sveriges miljöpolitik syftar till att uppfylla kraven i våra nationella miljö kvalitetsmål. Enligt miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö ska förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen ska vara nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen ska vara försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen ska vara nära bakgrunds nivåerna.

I Naturvårdsverkets årliga uppföljning av Sveriges nationella miljö mål 2017 (Naturvårdsverket Rapport 6749) konstateras att miljö kvalitetsmålet inte kommer att kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte heller att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Kemikalieinspektionen genomför på regeringens uppdrag en satsning på en handlingsplan för en giftfri vardag fram till 2020. Vänsterpartiet anser att satsningen varit verksam och att det finns starka skäl att överväga hur en verksamhet med denna inriktning kan permanentas.

Den 1 april 2017 infördes skatt på kemikalier i viss elektronik i Sverige. Skatten omfattar t.ex. kylskåp, mobiltelefoner, tv-apparater och datorer och omfattar både

tillverkning och import. Syftet med skatten är att minska förekomst, spridning och exponering av farliga flamskyddsmedel i människors hemmiljö. Vänsterpartiet står bakom införandet av skatten men vi är samtidigt tydliga med att ekonomiska styrmedel aldrig bör ersätta förbud när så krävs för hälsa och miljö. Vår bedömning är att fortsatt utvecklande av kemikalieskatter och ökade kemikaliekrav vid offentlig upphandling är lämpliga styrmedel framöver.

5.1 Åtgärdsplan för att uppnå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö

Det behövs en uttalad strategi för hur Sverige ska kunna uppnå en giftfri miljö när EU:s beslut på området brister eller dröjer längre än vad som kan anses acceptabelt för människors hälsa eller för miljön. Av just detta skäl har vi förslag på mer långtgående nationella regleringar och förbud mot de farligaste ämnena. Vår bedömning är att detta är en nödvändighet för att säkra högt ställda mål för människors hälsa och för våra ekosystem i enlighet med miljö kvalitetsmålen. Det står heller inte i motsättning till det mer långsiktiga påverkansarbetet gentemot EU inom kemikaliepolitiken. Därför behövs en åtgärdsplan i närtid för nationella förbud mot och begränsningar för kemikalier. Åtgärdsplanen bör inte minst omfatta nationella förbud mot en rad hormonstörande ämnen. Regeringen bör återkomma med en åtgärdsplan för nationella förbud och begränsningar av kemikalier som inte bedöms regleras inom rimlig tid inom EU för att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Lagstifta mot användning av ftalater

Ftalater är samlingsnamnet på en grupp kemiska ämnen som är baserade på ämnet ftalsyra. Ftalater används bl.a. som mjukgörare i plast. Några ftalater misstänks vara så skadliga att de är förbjudna i alla leksaker och barnvårdsartiklar, men trots det förekommer de ibland i varor. När Kemikalieinspektionen genomförde ett tillsynsprojekt 2015 upptäckte man förbjudna kemikalier i nästan var tionde vara av plast, bl.a. i haklapp och yogamatta.

Ftalater kan läcka ut ur plast och tas upp av kroppen. Ett antal ftalater kan också påverka och skada fortplantningsförmågan. En del ftalater får människan i sig genom direktkontakt med bl.a. plaster och en del indirekt t.ex. genom födan. Ftalaterna DINP, DIDP och DNOP är endast förbjudna om produkterna kan stoppas i munnen. I februari 2017 erkände EU för första gången att fyra ftalater är hormonstörande för människor. Det är första gången EU satt ned foten om att kemiska ämnen kan vara hormonstörande för människa. De fyra ftalaterna har därför förts upp på den s.k. kandidatlistan vilket innebär att det i framtiden kan bli svårare för producenter i EU att få tillstånd att använda dessa fyra ftalater i sina produkter. Vänsterpartiet välkomnar EU:s sena agerande men anser att Sverige bör gå före med nationellt förbud.

Ett nationellt totalförbud mot ftalater i textilier, leksaker och barnvårdsartiklar bör införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Förbud bisfenoler

Bisfenol A är ett hormonstörande ämne som kan leda till diabetes och hjärt-kärlsjukdomar hos vuxna samt beteendestörningar hos barn. Ämnet används bl.a. för att göra plastprodukter hårdare. Bisfenol A finns även i en mängd andra produkter, exempelvis kvitton, förpackningar och vid s.k. relining av rör. Vid förslitning eller skada släpper dock varan ifrån sig ämnet, och vi riskerar att få det i oss. Förbud finns nu mot bisfenol A i barnmatsförpackningar och nappflaskor, vilket är positivt. Bisfenol A är dock fortfarande ett vanligt ämne som finns i 95 procent av befolkningen och finns t.ex. i renoverade dricksvattenrör och konservburkar. Frankrike har förbjudit bisfenol A i all kontakt med alla livsmedel.

Det finns även andra bisfenoler, som bisfenol S och bisfenol F, vilka används trots att forskningen visat att även dessa ämnen kan vara farliga. För ett par år sedan uppdaterades den s.k. SIN-listan, som står för ”Substitute it now”. Listan innehåller ämnen som uppfyller kriterierna för s.k. särskilt farliga ämnen i EU:s kemikalielagstiftning Reach och som därmed ska fasas ut. Listan tas fram av Internationella kemikaliesekretariatet som består av miljöorganisationer och progressiva företag. I den nya versionen av listan lades bl.a. bisfenol S och bisfenol F till över ämnen som anses särskilt farliga. I en rapport från Kemikalieinspektionen 2017 identifierades 37 bisfenoler, utöver bisfenol A, som kan finnas på den europeiska marknaden och som kan vara hormonstörande. Det är hög tid att få bort exponeringen av bisfenoler, inte minst när det gäller livsmedel, kvitton samt tandlagningar för särskilt utsatta grupper. Ett nationellt totalförbud mot bisfenol A och andra farliga bisfenoler bör införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sverige ska på EU-nivå driva krav på förbud mot bisfenol A och andra farliga bisfenoler. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Förbud mot bromerade flamskyddsmedel

Flamskyddsmedel används främst för att fördröja att ett material börjar brinna. Det förekommer i textilier och möbler samt elektroniska produkter, och vissa av medlen är miljö- och hälsofarliga, inklusive att de i en del fall är misstänkt hormonstörande. Av de flera hundra olika flamskyddsmedlen finns ett 70-tal som innehåller brom. De bromerade flamskyddsmedlen är såvitt känt de mest problematiska då de finns kvar länge i naturen, samlas i olika organismer, däribland människor, och ofta är giftiga. De läcker också lätt ut från vardagsprodukter till omgivningen.

Flera av de farligaste flamskyddsmedlen är förbjudna i t.ex. elektroniska varor. Den borgerliga regeringen tog bort det rådande förbudet från 2006 mot det bromerade flamskyddsmedlet deka-BDE i möbler och textilier. Dekab-BDE är ett ämne som på många sätt liknar miljögifterna PCB och DDT. Ett förbud bör därför återinföras och utökas med förbud mot andra farliga bromerade flamskyddsmedel. Regeringen bör se över möjligheterna att införa nationellt förbud för farliga bromerade flamskyddsmedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Förbud mot andra farliga kemikalier

Perfluoroktansyra (PFOA) tillhör gruppen perfluorerade ämnen och återfinns nästan överallt i miljön. Vanliga produkter där perfluorerade ämnen kan ingå är impregnerat

papper och textilier, rengöringsmedel och brandsläckningsskum. PFOA bryts inte ned i naturen, är reproduktionsstörande och misstänks vara cancerframkallande för människor. En reglering av PFOA är beslutad inom EU och kommer att träda i kraft om 2 år, men för vissa användningsområden kommer det bli en längre övergångsperiod innan ett förbud träder i kraft. Sverige och Tyskland arbetar också för att de värsta högfluorerade ämnena, s.k. PFAS, ska förbjudas inom EU. Vänsterpartiet välkomnar detta initiativ, som gäller förbud mot 500 av de mest miljöfarliga i denna grupp, men det kommer att ta lång tid innan det eventuellt blir verklighet. Vi anser att Sverige redan nu bör gå före och införa nationella begränsningar. Ett nationellt förbud mot PFOA och PFOA-liknande ämnen bör införas på varor som barn kommer i kontakt med och i kläder samt varor som kommer i kontakt med livsmedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nonylfenoletoxilat finns bl.a. i textilier. Ämnet bryts ner i naturen till det hormonstörande ämnet nonylfenol, som är giftigt för fisk och andra vattenlevande organismer. I en nyligen genomförd undersökning av Kemikalieinspektionen fann man att nästan en tiondel av alla hemtextilier innehöll något av dessa ämnen. EU har beslutat att förbjuda nonylfenol och nonylfenoletoxilat men förbudet kommer inte att träda i kraft förrän 2021. Vänsterpartiet anser därför att ett nationellt förbud bör införas snarast för att begränsa barns exponering för dessa ämnen. Nonylfenoletoxilat och nonylfenol bör förbjudas i alla varor som kommer i kontakt med barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Användningen av silver, triklosan och triklokarban blir allt vanligare och det är ämnen som kan bidra till utvecklingen av resistent bakterier. Dessa ämnen finns i sportkläder, deodoranter, strumpor, tandborstar och tvättmaskiner. Ett förbud mot triklosan, triklokarban och silver som tillsatser i olika konsumentprodukter bör införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.6 Inför sanktionsavgifter vid kemikaliebrott

Mellan 2012 och 2016 gjorde Kemikalieinspektionen 664 anmälningar till åklagare för misstänkta miljöbrott. Av de färdighandlagda ärendena har hela 87 procent lagts ner och endast 13 procent lett till böter för företagen. Åtalsanmälningar gäller brister som upptäcks vid myndighetens tillsyn av företag som tillverkar, importerar och säljer kemiska produkter, bekämpningsmedel och varor. Den största andelen anmälningar handlar om varor som innehåller kemiska ämnen som är förbjudna enligt Reach.

Kemikalieinspektionen har föreslagit regeringen att en del av de lagöverträdelser som myndigheten i dag anmäler till åklagare i stället ska leda till miljöstraffavgifter. Regeringen gav 2016 i uppdrag åt Miljöutredningen att undersöka möjligheterna till en sanktionsväxling på kemikalieområdet. Utredningen har bedömt att en sanktionsväxling väntas leda till ett effektivare system. Vänsterpartiet anser att införande av miljöstraffavgifter skulle ge snabbare och effektivare straff för företag som säljer varor med förbjudna kemikalier och skapa större förutsättningar att lagstiftningen följs. Regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som innebär att miljöstraffavgifter införs vid kemikaliebrott. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.7 Inför en nationell strategi för att minska negativa miljö- och hälsoeffekter av plast

Användning av plast ger en rad negativa effekter för människa och miljö. Detta p.g.a. plastens tillsatser och de konsekvenser som uppstår i avfallshantering och materialåtervinning, samt den negativa miljöpåverkan som orsakas av ökande mängder plastavfall och mikroplast som hamnar i hav och sjöar.

EU-kommissionen arbetar med en strategi för en giftfri miljö samt för att utforma en specifik plaststrategi. Vänsterpartiet anser att Sverige bör utforma även en nationell plaststrategi som kan ta sin utgångspunkt i EU-kommissionens arbete kring detta. Regeringen har redan genom att nyligen ha tillsatt en särskild utredare för att se över möjligheterna att minska de negativa miljöeffekterna från plast lagt en god grund för att en sådan strategi ska kunna utarbetas. Därtill har Naturvårdsverket 2017 i ett regeringsuppdrag identifierat viktigare källor i Sverige till utsläpp av mikroplaster till havet och har bl.a. identifierat vägar och däck, konstgräsplaner och industriell produktion och hantering av primärplaster som viktiga källor. Sverige har därmed lagt en god grund för att samlat åtgärda de komplexa problem som orsakas av vår höga plastanvändning.

Regeringen bör återkomma med förslag på en plaststrategi med åtgärder för att minska de negativa miljöeffekterna från plast. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.8 Inför förbud mot blyammunition

Nyligen konstaterades i en studie att kungsörnar som äter inälvor som lämnats kvar från jakten blir förgiftade om djuren skjutits med blyhaltig ammunition eller om örnarna äter skadskjutna djur. Splitter från blykulor orsakar förgiftning, vilket försämrar örnarnas flygförmåga. Studien har letts av forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i samarbete med bl.a. Naturhistoriska riksmuseet, Umeå universitet, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) samt örnforskare i USA. Man konstaterar att kungsörnar med högre blyhalter rörde sig mindre och flög lägre än kungsörnar med låga blyhalter. Men analyser indikerar att redan låga blyhalter kan öka dödsrisken hos kungsörn. Blyproblemet är förmodligen inte bara begränsat till älgjakten utan förekommer vid all jakt då blyammunition används och där även skadskjutna djur utgör giftig föda för örnar och andra asätare. Att bly i jaktammunition är både ett hälso- och miljöproblem har redan tidigare konstaterats och många andra länder har förbud eller delvis förbud mot att använda bly i jaktammunition. Regeringen bör återkomma med förslag på förbud mot att använda bly i jaktammunition. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jens Holm (V)

Stig Henriksson (V)

Birger Lahti (V)

Håkan Svenneling (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Yasmine Posio Nilsson (V)

Emma Wallrup (V)